

להעמיד באופן כזה שנתחייבו אצל המוכר כנ"ל. ומוכח שבאופן כזה שכבר חל חיוב – אין הגוי יכול להפריש, וכמו שכתב בתוס' רי"ד שם שאף לת"ק שתרומתו תרומה – חוקא בתרומה דנפשיה, ולא בפירות שהיו של ישראל ונתחייבו בתרומה. – מפי הגר"מ וינקלר שליט"א. קיץ תשל"ט.

קנה המוכר בחזרה מן הלוקח – מבואר בראשונים שחייב לעשר מהתורה. ומשמע שדין זה נכון הן לרבנו תם (עתוס' כאן) הן לריב"ם (ער"ש פאה א, ורעק"א).

עוד מבואר ברשב"א שאין שייך פטור 'לקוח' באורח שנתארח אצל הבעלים שהפירות גדלו אצלם, שאסור לו לאכול מדאורייתא. (וכבר נפתח הדבר בראשונים ואחרונים, האם האורח קונה את אשר מוגש לפניו. וע"ע בקהלות יעקב מה. ומ"מ יש לומר שאף אם האורח קונה, אין זה מקח הממועט מ'תבואת זרעך' כי כל עוד לא אכל, בעה"ב יכול ליטלו [וזה בניגוד לפועל שיש לו זכות ממון הלכך היה נחשב 'לוקח' לולא גזה"כ. ועל כן אם קצץ הפועל עם הבעלים ליתן האכילה לבנו – חייב לעשר כדלהלן צב:] וקרינן ביה 'תבואת זרעך' בכל שעה).

ובספר זכר יצחק (לא) באר הדבר, שאין גדר הדין שהטבל הותר ללוקח, שהרי הפסוק 'תבואת זרעך' לא נאמר לגבי טבל אלא לענין מעשר עני. אלא הגדר הוא שבלקוח אין מצוה לעשר, וכיון שפטור מלעשר הרי ממילא אין כאן 'טבל'. ולכן כל שלא הקנה בתורת קנין לאחר הריהו מחויב לעשר שהרי עדיין הוא הבעלים, ולכך חל שם 'טבל' על הפירות וממילא אסורים לכל אדם. ורק כאשר כבר פקעה בעלותו, ששוב אין כאן אדם המצווה, אין כאן 'טבל'.

עוד בדין 'לקוח' – ע"ע בקהלות יעקב ח"ד יא.

יש מן האחרונים שכתבו (ע' מנחת חינוך שצה; אור שמח תרומות ב, יב) – אלא ששם העיר שאין חידוש זה מתיישב עם שיטת רבנו תם) שאף על פי שהלוקח פטור מן התורה, אם הפריש – תרומתו תרומה מדאורייתא, שלא התמעט אלא לענין חיוב ההפרשה ולא עצם חלותה.

ובשו"ת אחיעזר (ח"ב יד, ד), אף כי כתב לדחות את הוכחות המנ"ח, כתב שיש מקום לחדש כן מסברא, לפי שאין ה'לקוח' מהוה פטור בעצם התבואה, רק שהלוקח פטור מן ההפרשה (והרי אם חזר המוכר וזכה בהם כנ"ל. והדברים תואמים עם דברי הזכר"י דלעיל. וכיו"ב כתב הגר"ח הל' מעשר שאין זו הפקעה בחפצא. ע"ש). וכן הוכיח כדבריו ממקום אחר שכשהלוקח הפריש, הגם שהיה פטור, אם עתה יחזרו הפירות לבעלים – אינם מפרישים שוב, ומבואר כדברי המנ"ח שאם הפריש הפרשתו הפרשה גמורה. (וכיו"ב כתב בהר צבי שלפי סתימת הפוסקים משמע שאכן הפרשת הלוקח תפטור את המוכר מלהפריש שוב, אם יחזור ויקחנו).

ויש שפקפקו על חידוש זה (ע' שיעורי ר' שמואל קדושין מא: עמ' רנח שהעיר מכך שאסור להפריש מלקוח על פירות שגדלו אצלו, דהוי מן החיוב על הפטור, ואם גם בלקוח תרומתו תרומה מן התורה, מדוע א"א לתרום מזה על זה. וי"ל. וכן הביא בהר צבי בשם ספר אשל אברהם שדחה חידוש זה מהלכה. וע"ע באילת השחר להלן צ.).

דף פט

'תניא אידך: 'דיש' – מה דיש מיוחד דבר שבשעת גמר מלאכה פועל אוכל בו... תניא אידך: 'דיש' – מה דיש מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר פועל אוכל בו...'. אם תאמר, כיצד לומדים מדיש שהוא בתלוש, על דבר המחובר לקרקע?

התשובה: כל הדומה לדיש למדנו ממנו; כמו הדיש שהוא דבר שנגמרה מלאכתו מן הקרקע, שכבר אינו צריך לה, אך עדיין לא נגמרה מלאכתו למעשר – אף כל כיוצא בזה. ואמנם דין אחד הוא לתלוש ולמחובר שהפועל אוכל בו, אלא שחלקן התנא מפני שמיעוטו של זה לא יימצא בשל זה, שמיעוטו של המחובר הוא רק קודם שנגמרה מלאכתו מן הקרקע, ומיעוטו של התלוש בדבר שנגמרה מלאכתו למעשר, אולם לאמיתו של דבר דין אחד הוא – דומיא דדיש (פסקי ר"ד. וע' תורת חיים).

'אלא לעולם בארץ, ולא קשיא, בשבע שכיבשו ובשבע שחילקו, דאמר מר: שבע שכבישו ושבע שחילקו נתחייבו בחלה ולא נתחייבו במעשר'. אין להקשות 'מאי דהוה הוה?' – לפי שבדרשת הפסוקים אנו עוסקים ולכך בא הכתוב להדרש, ללמד הדין בתקופה זו (ריטב"א).

– יש להביא מכאן ראייה (וכ"מ מכמה מקומות) שתבואה שגדלה חוצה לארץ ונכנסה לארץ ישראל – פטורה מחלה מדין תורה כמו לענין מעשר. שאם לא כן, מה מקשה כאן ודוחק להעמיד בשבע שכבשו ושבע שחילקו, הלא יש להעמיד בפירות שגדלו בחו"ל ונכנסו לארץ? אלא שגם בחלה אינם חייבים [רק מדרבנן, כדין חלת חו"ל] (עפ"י חזון איש שביעית ב, ב – וכפי שהסכים הב"ח יו"ד סוסי"י שלא). וע' בית ישי (ז) שיישב שיטת הרב"ז (וכן צדד הכס"מ בתירוץ אחד – תרומות א, כב) שגם הגדל בחו"ל שבא לארץ חייב בחלה מהתורה – עפ"י שיטתו שם דעל כרחק א"א להעמיד בפירות חו"ל שאו אין שייך לומר 'גמר מלאכה' לחלה, לפי שהגלגול הוא ההתחלה והוא הגמר, ורק בפירות א"י שייך לומר כן, שיש בהם גם בחינת 'תרומה שבחלה' ושייך על זה שם 'גמר מלאכה', ע"ש באריכות.

ויש לפקפק בעיקר ההוכחה, הלא בלא"ה אפשר להעמיד באופן שהיה הפקר בשעת מירוח ואחר כך זכה בהם וגלגל, וכן לקט שכחה ופאה הפטורים ממעשר וחייבים בחלה – לפי הסלקא-דעתין שהדבר תלוי בחיוב חלה ומעשרות בפועל.

(ע"ב) 'התם משום ביטול מלאכה' – וכשפורך על יד אין ביטול מלאכה (ריטב"א) ואולם כשהולך לסלע ומתכופף לפרך בסלע – מתבטל ממלאכתו (תור"פ).

'פועלים שהיו עודרים בתאנים'. יש גורסים 'אורים בתאנים' [כמו 'אריתי מורי'; 'אורה וסלו' – האורה בתאנים הוא הקוטף] (עפ"י הערוך; ראב"ד בשטמ"ק).

'שתים שתים לא יאכל' – ללא מעשר, אבל אם רצה – מעשר עליהם מפירות אחרים ואוכל (עפ"י רי"ף וש"ד).

דף צ

'פרות המרכסות בתבואה, והדשות בתרומה ומעשר – אינו עובר משום בל תחסום, אבל מפני מראית העין...' הרמב"ם (שכירות יג, ד) מפרש 'פרות המרכסות' – שמהלכות על התבואה דרך הילוכם, לקיצור הדרך ('מרכסות' – רומסות, דורכות). ואין בזה לאו ד'לא תחסום' שאין זה בכלל 'דישה'. והרמב"ן מסייעו מהירושלאמי (תרומות ט, א) שדרשו שם: 'בדישו' – ולא בדרכו. החידוש הוא, הגם שלפי דרכן התבואה נידושת על ידיהן – אין זו בכלל דישה (עפ"י מאירי; משנה למלך). וכתב הריטב"א שאף